

TÜRKİYE'DE ULUS İNŞASININ BİLİMSEL TEMELLERİ

Dr. Öğr. Üye. Ertuğrul ERYÜCEL*

ÖZ

Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı nüfus bakiyesi üzerine kurulmuş bir ulus devlettir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında Osmanlı'dan kalan nüfusu ulusa dönüştürmek amacıyla siyasal, sosyal ve kültürel alanlarda köklü reformlara gidilmiştir. Cumhuriyet'in yöneticileri söz konusu reformları hayata geçirirken tek yol gösterici olarak bilimi görmüşler ve yapıp ettiklerini bilimsel bir çerçeveye oturtmaya çalışmışlardır. Bu çalışma, Erken Cumhuriyet dönemi ulus inşa sürecinin bilimsel arka planını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışmada, Türkiye'de ulus devlet anlayışının ve ulusal egemenlik ilkesinin Jean Jacques Rousseau'nun genel/milli irade kuramı temel alınarak oluşturulduğu savunulmaktadır. Rousseau'cu bir çizgide milli/genel iradenin tekliği, bölünemeyeceği ve devredilemeyeceği ilkelerinden hareket edilerek 1921 ve 1924 anayasaları ile benimsenen kuvvetler birliği ilkesi doğrultusunda Cumhuriyet'in ulus tanımının kendi içinde yekvücut, organizmacı ve dayanışmacı bir ulus tanımı olduğu iddia edilmektedir. Çalışmada, erken Cumhuriyet döneminde Türkiye'de ulus inşa sürecinin iki aşaması olduğu iddia edilmektedir. Ulus inşa sürecinin ilk aşamasını teşkil eden 1920'li yıllarda Ziya Gökalp aracılığıyla Türkiye'ye taşınan Emile Durkheim sosyolojisinin ulus inşasının kuramsal altyapısını oluşturduğu ileri sürülmektedir. 1920'li yılların sonu ile birlikte Cumhuriyet'in ulus inşa sürecinde kırılma yaşanmıştır. Cumhuriyet'in meşruiyet kaygısıyla koptuğu Osmanlı-İslam geçmişi atlanarak ulusal kimlik tarihin daha eski dönemlerinde aranmaya başlanmıştır. Çalışmada, ulus inşa sürecinin ikinci aşamasını oluşturan 1930'lu yıllarda ulusal kimliğin Eugène Pittard'ın Avrasyacı tezleri bağlamında tarih, dilbilim, antropoloji ve arkeolojinin verileri ışığında inşa edilmeye çalışıldığı ileri sürülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Erken Cumhuriyet Dönemi, Ulus İnşası, Durkheim Sosyolojisi, Eugène Pittard, Türk Tarih Tezi, Güneş Dil Teorisi.

SCIENTIFIC FOUNDATIONS OF NATION BUILDING IN TURKEY ABSTRACT

The Republic of Turkey is a nation-state founded on the Ottoman remnant. In the early years of the Republic, radical reforms were introduced in political, social and cultural spheres in order to transform Ottoman population into a nation. The administrators of the Republic regarded the science as the guide in the implementation of these reforms and tried to base them on a scientific framework. This study aims to reveal the scientific background of the nation-building process in the Early Republican period. It is proposed in this study that Turkey's nation-state understanding and the national sovereignty principle is based on Jean Jacques Rousseau's general/national will theory. Based on the principles of the unity of the national/general will that it cannot be divided and transferred in a Rousseauian line, it is claimed that the Republic defined nation as a unitary, organismic and solidarist in itself in line with the principle of unity of powers adopted in the 1921 and 1924 constitutions. It is also argued that there were two phases of the nation-building process in Turkey during the early Republican period. In this sense, the sociology of Emile Durkheim, which was introduced to Turkey by Ziya Gökalp in the 1920s, formed the theoretical infrastructure of nation-building in the first stage of the nation-building process. With the end of the 1920s, there was a shift in the nation-building process of the Republic. Instead of the Ottoman-Islamic past, ignored by the Republic with a concern of legitimacy, the national identity began to be sought in earlier periods of history. In the 1930s, which is the second stage of the nation-building process, national identity was tried to be

* Hitit Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, ertugrulerucel@hitit.edu.tr, Orcid ID: 0000-0003-4404-8148

constructed in the context of Eugène Pittard's Eurasian theses, on the basis of history, linguistics, anthropology and archeology.

Keywords: Early Republican Period, Nation-Building, Durkheim Sociology, Eugène Pittard, Turkish History Thesis, Sun Language Theory.

Giriş

1789 Fransız Devrimi, devlet ve egemenlik anlayışı açısından büyük değişimleri beraberinde getirmiştir. Egemenliğin ulusa ait olduğuna dair görüşler, Fransız Devrimi ile ortaya çıkmıştır. Fransız Devrimi ile birlikte egemenliğin kaynağının soyut ve manevi bir şahsiyete (ulusa) dayandırılması, o tarihe kadar özne olmayan bu soyut bütünün çeşitli ortaklıklar üzerinden inşa edilmesi sürecini de beraberinde getirmiştir. Tarihsel açıdan bakıldığında ulus inşa sürecinde devletlerin oynadığı rol çok önemli olmuştur. Bu süreçte ulus devletlerin temel amacı, çeşitli ortaklıklar ve bağlılıklar üzerinden insanlarla doğrudan ilişki kurarak yeni bir insan tipi (yurttaş/vatandaş) yaratmak olmuştur. Ulus devletler milli bağlılık ve modern aidiyet unsurları üzerinden eskinin kullarını/serflerini yurttaşla, eski imparatorlukların tebaalarını da ulusa dönüştürmeyi amaçlamışlardır.

19. ve 20. yüzyıl, Batı için modern ulus-devleti kurma ve onun ulusunu oluşturma süreci olarak geçmiştir. Ulus devletler idaresi altındaki kişiler ile doğrudan bağ kurabileceği tüm araçları, bu amaç için seferber etmiştir. Eğitim, sağlık, ordu, yargı ve bürokrasi gibi devlet imkânları; demiryolları, karayolları ve telgraf gibi ulaşım ve iletişim araçları; hastane, hapisane, tımarhane gibi kurumlar ulusu inşa etmek için kullanılmıştır. Ulus inşa sürecinde modern bilimlerin oynadığı rol de büyük olmuştur. Modern ulus devletler vatan, dil, tarih ve kültür üzerinden ortaklıklar kurup milli bağlılıklar geliştirirken sosyoloji, edebiyat, dilbilim, tarih, coğrafya, arkeoloji ve antropoloji başta olmak üzere modern bilimlerin tüm imkânlarından faydalanmışlardır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkıntısı üzerine kurulan Türkiye Cumhuriyeti ulus devlet olarak örgütlenmiştir. Cumhuriyet yönetiminin amacı, Osmanlı'nın çok kültürlü ve çok milletli yapısının yerine, modern bir ulus devlet inşa etmek olmuştur. Cumhuriyet'in yöneticileri Batı örnek alınarak oluşturulmuş askeri ve sivil okullarda eğitim almış aydın bir kuşaktır. Bu kuşak için bilim anahtar sözcüktür. Cumhuriyet'in kurucularının bilim ve bilimsel gelişmeye olan ilgileri, pozitif nesnel bilginin ancak doğa bilimleri yöntemleriyle edinilebileceği anlayışına dayanan "pozitivizm" etrafında şekillenmiştir. Cumhuriyet'in yöneticileri Türkiye'yi muasırlandırmak yolunda en fazla bilime atıf yapmışlardır. Türkiye'yi bilimin rehberliğinde muasır medeniyetler seviyesine ulaştırmak amaç olarak belirlenmiştir.

Bu çalışma, erken Cumhuriyet dönemi ulus inşa sürecine odaklanmaktadır. Çalışma, Cumhuriyet'in ulus inşa sürecinin bilimsel temellerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Cumhuriyetin ilk yılları modern ulusun yaratılması yolunda toplumsal devrimlere sahne olmuştur. 1920'li yıllarda bu anlamda siyasal, sosyal ve hukuksal açıdan köklü dönüşümlere gidilmiştir. Çalışma, 1920'li yıllarda yeni bir toplum/ulus kurmak amacıyla gerçekleştirilen reformların Emile Durkheim'in organik dayanışmacı toplum kuramından esinlendiğini, Ziya Gökalp aracılığıyla ülkeye taşınan Durkheim sosyolojisinin 1920'li yıllarda Türkiye'de ulus inşa sürecine model oluşturduğunu iddia etmektedir. 1930'lu yıllarda gerçekleşen "kültür devrimi" ulus inşa sürecinde kırılmaya

yol açmıştır. Çalışmada, 1930'lu yıllarda yaşanan kültüralizmin etkisiyle ulusal kimlik tarihin derinliklerinde aranırken ortaya konulan söylemin Eugène Pittard'ın Avrasyacı antropolojik tezlerinden mülhem olduğu ve bu tezlerin tarihsel, dilbilimsel, arkeolojik ve antropolojik kanıtlarla temellendirilmeye çalışıldığı ileri sürülmektedir.

Ulus İnşasının Siyasal Temeli: Rousseau'cu Genel/Milli İrade Kuramı

Cumhuriyet yöneticileri ulus inşa sürecinde tercihini “birey”, “özgürlük” ve “güçler ayrılığını” temel alan liberal anlayış yerine; “toplum”, “eşitlik” ve “güçler birliği” ilkelerini esas alan kolektif anlayıştan yana kullanmıştır. Cumhuriyet yöneticileri uluslaşma sürecinde kolektif bir kimlik istemişlerdir. Tek kimlikli yapıyı siyasal, sosyal ve ekonomik sorunların çözümünde zorunlu görmüşlerdir. Sosyal ve siyasal anlaşmazlıkların modernleşme yolunda atılacak adımları engelleyeceğini düşünmüşlerdir. Bu nedenle muhalefete karşı sert ve radikal bir mücadele yürütülmüştür. Muhalefetin sindirilmesi ve tasfiye edilmesi ulus inşa sürecinin selameti açısından zorunlu görülmüştür. Tek parti iktidarı halka zorunlu bir geçiş dönemi olarak sunulmuştur (Ersanlı 1992: 91-92).

Cumhuriyet yöneticileri yeni kurulan devletin egemenlik kaynağını açıklarken Jean Jacques Rousseau'nun “Toplum Sözleşmesi” adlı eserinde ortaya koyduğu “milli/genel irade” kuramını esas almışlardır. Rousseau'cu bir çizgide milli/genel iradenin teklifi, bölünemeyeceği ve devredilemeyeceği (Rousseau 2011: 23-24) ilkelerinden hareket edilerek hem 1921 (madde 3) hem de 1924 (madde 4) anayasaları ile kuvvetler birliği ilkesi benimsenmiştir. Erken Cumhuriyet döneminde tek parti yönetiminin dayandığı ulus kavramı kendi içinde yekvücut, organizmacı ve dayanışmacı bir ulus tanımıdır. Türkiye'de ulus vatandaşların iradelerinin toplamı değil, sentezi olarak kabul edilmiş, vatandaşların kendilerini bütün benlikleri ve haklarıyla birlikte bu kolektif bütün içinde eritmeleri istenmiştir. Ulus, bireysel iradelerin toplamından bağımsız olarak kendine özgü bir iradeye sahip manevi şahsiyet olarak tanımlanmıştır. Nitekim Atatürk 1923 yılında Adana'da halka yaptığı konuşmada ulusu *“millet heyeti umumiyesiyle manevi bir şahıs halinde ve kitleli vahdet şeklinde tecelli eyledi ve bu vahdetli ulviyeyi muhafaza ederek ona düşman olanları bertaraf eyledi”* şeklinde tanımlamıştır (akt. Ökte 2000:133).

Egemenliğin kaynağına ilişkin husus *“egemenlik kayıtsız ve şartsız millete aittir”* hükmü ile hem 1921 (madde 1) hem de 1924 (madde 3) anayasaları ile vurgulanmıştır. Söz konusu ilke ile egemenliğin artık padişaha değil, millete ait olduğu vurgulanmıştır ancak hemen değil. Cumhuriyet yöneticilerine göre ulusun milli şuuru belli bir seviyeye ulaşmaya kadar egemenlik millete ait olamazdı. Milli irade ancak toplum medeni bir yaşam seviyesine ulaştığında gerçekleşebilirdi. Milli irade kişisel iradelerin toplamından bağımsız kolektif bir irade olarak genel çıkarı temsil ediyorsa, toplum için neyin iyi neyin kötü olduğuna da genel iradeyi temsil edenler karar verebilirdi. Vatandaşların tercihleri genel iradenin bir ifadesi olamazdı. Bu konuda bireylerin bir önemi yoktu. Bireylerden beklenen kendisine sunulanı içselleştirmekti. Devlet politikaları en iyi çözüm arayışının sonucu olmalıydı. Bunu belirlemede seçkinlerin/devlet yöneticilerinin göreviydi. Cumhuriyet yöneticilerinden beklenen, büyük bir gelişme potansiyeline sahip olduğuna inanılan Türk insanını çağdaş uygarlık yoluna sokmak ve ulus egemenliği kendi eline alıncaya kadar milli iradeyi temsil etmektir (Heper 2018: 114).

Egemenliğin kaynağı olarak milleti gören ancak millet medenileşene kadar egemenliğin sahibi olamayacağını savunan Cumhuriyet yöneticileri için Durkheim'ın toplumu kendisini oluşturan bireylerin toplamından farklı bir olgu olarak değerlendiren yaklaşımı çıkış kapısı olmuştur.

1920'li Yıllar: Reformlar ve Toplum Mühendisliği İçin Durkheim Sosyolojisi

Cumhuriyet yönetimi Batı ile özdeşleştirdiği çağdaş uygarlık seviyesine ulaşmayı hedef olarak belirlemiştir. Bu hedefe ulaşmak için de en hakiki yol modern bilim olarak görülmüştür. Bizzat Atatürk tarafından ifade edilen *“dünyada her şey için, medeniyet için, hayat için muvaffakiyet için en hakiki mürşit ilimdir, fendir. İlim ve fennin haricinde mürşit aramak gaflettir, cehalettir, delalettir”* (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri 1997: 202) ifadesi bu anlayışı yansıtmaktadır. Bu nedenle akla ve akılcı düşünceye özel önem atfedilmiştir. Bu anlayışın toplumsal alana yansımaları, ulus inşa edilirken toplumun ve sosyal teşkilatların da aklın/bilimin esasları doğrultusunda düzenlenmesi gerektiği fikri olmuştur. Her türlü dini ve geleneksel yaklaşım terk edilerek, devlet ve toplum akılcı/bilimsel temeller üzerine oturtulmaya çalışılmıştır (Heper 2018: 115-116).

Cumhuriyet yönetiminin pozitivist esaslar üzerine kurulu bilimsel akla olan güveni, toplumu müdahale yoluyla dönüştürmeye yönelik adımların atılabilmesinin önünü açmıştır. Cumhuriyet bir “modernite” projesi olarak; dini-geleneksel toplumsal formasyonu modern bir millete dönüştürmeyi amaçlayan “toplum mühendisliği” uygulamalarına sahne olmuştur (Mardin 1994: 206).

Türkiye’de ulus inşa süreci; 1920’li yıllarda kurumsal yapılaşma ve hukukun laikleşmesi süreci ile başlamıştır. Cumhuriyet yönetimine göre; dini bir topluluğu modern millete dönüştürmenin yolu laiklikten geçiyordu. 1920’li yıllarda ulus inşa edilirken geleneksel her türlü bağlılık yok edilerek laik temeller üzerine kurulu yeni ulusal bağlılıklar yaratılması hedeflenmiştir. Bu amaçla yüzyıllardır geleneksel/dini yaşam süren Anadolu insanının geçmişine bağını koparmak için köklü dönüşümlere gidilmiştir: Saltanatın ilgası, Cumhuriyet’in ilanı, hilafetin kaldırılması, şer’i hukukun kaldırılarak modern/Batı hukukun benimsenmesi, eğitim ve öğretimin sekülerleştirilmesi, dini eğitim kurumlarının kapatılması, giyim kuşam alanında yapılan değişiklikler, miladi takvimin benimsenmesi ve harf devrimi bu doğrultuda atılmış adımlardır (Durgun 2014: 46-47).

1920’li yıllarda Cumhuriyet’in ulus inşa projesinde öne çıkan bilim dalı “sosyoloji” olmuştur. Özellikle Ziya Gökalp aracılığıyla Türkiye’ye taşınan “Durkheim sosyolojisi”nin ilkeleri, ulus inşa sürecinin ana omurgasını oluşturmuştur. Fransa’nın 1871 “Sedan Savaşı” yenilgisi ve Alman işgali nedeniyle yaşadığı travma ortamında halka yeniden güven aşılama üzere gündeme gelen Durkheim sosyolojisi (Durkheim 2020), bu kez 250 yıldır savaş kaybeden ve gerileyen, dahası I. Dünya Savaşı ile tarihten silinme tehlikesi yaşayan Anadolu insanına güven aşılama, birliği ve bütünlüğü tesis etme üzere gündeme gelmiştir. Uzun savaş yıllarının yarattığı toplumsal tahribat, bölünme ve parçalanma korkusu; ulus inşa edilirken solidarizmin/dayanışmanın öne çıkarıldığı bir toplum anlayışını gündeme getirmiştir. Cumhuriyet’in arzu ettiği türdeş, kaynaşmış ve bütünleşmiş bir toplum özleminin ancak Durkheim’ın “organik dayanışmayı/solidarizmi” esas alan sosyoloji anlayışı ile kurulabileceğine inanılmıştır. Böylece Cumhuriyetin ulus inşa sürecinde Rousseau’nun

milli irade/egemenlik kuramının yanına Emile Durkheim'ın solidarizmi eklenmiştir (Parla 1993: 18).

Cumhuriyet yöneticilerine göre I. Dünya Savaşı toplumun başarıya ulaşması için ne yapması gerektiğini ortaya koymuştu. Başarıyı çatışma değil, birlik ve bütünlük getirmişti. Türkiye'nin ihtiyacı olan çatışmayı değil uzlaşmayı vurgulayan, toplum içindeki ayrılıkları değil; "iş bölümü" ve "dayanışmayı" ön plana çıkaran bir anlayıştı. Yeni kurulan devletin yapması gereken sınıf çatışmalarını körüklemek değil, uzlaşmayı sağlamaktı. Anadolu insanı zaten zor şartlar altındaydı. Yapılması gereken toplumsal "iş bölümü" ve "dayanışmayı" vurgulayarak birlik ve bütünlüğü sağlamaktı (Toprak 2020: 150).

Durkheim solidarizmi, Türkiye'de liberalizm ve sosyalizm arasında bir orta yol olarak gündeme gelmiştir. Cumhuriyet yöneticilerine göre liberalizmin "bırakınız yapsınlar bırakınız geçsinler" felsefesinin yol açtığı sert rekabet, sosyal adaleti sağlamaktan uzaktı. Sosyalizm ise toplumu maddi kavramlarla açıklıyor, sınıflara bölüyor ve sınıf çatışmasını teşvik ediyordu. Durkheim solidarizmi, her iki ideolojinin sakıncalarını giderecek, adaletle özgürlüğü aynı potada eritecek bir anlayış olarak gündeme gelmiştir. Erken Cumhuriyet dönemi ulus inşa sürecinde Durkheim solidarizmi temel sosyolojik anlayıştır. Tüm reformların ve toplum mühendisliği uygulamalarının arkasında bu anlayış vardır. Solidarizm, reformların toplumda yaratabileceği travmaya karşı panzehir olarak düşünülmüştür (Parla, 1993: 8).

Solidarizm toplum içinde sınıf çatışmalarını yok etmeyi amaçlayan, toplumu iş bölümü ve dayanışma esasları doğrultusunda yeniden kurmayı hedefleyen, laik ve pozitivist bir öğretilerdir (Durkheim 2020: 161). Solidarist düşünce, II. Meşrutiyet döneminde Ziya Gökalp aracılığıyla Türkiye'ye taşınmış ve Cumhuriyet döneminde "halkçılık" ilkesi adı altında kristalize olarak uygulama alanı bulmuştur (Çaymaz 2019: 37). Nitekim Cumhuriyet Halk Fırkası kurulurken yayınlanan ve partinin programı hüviyeti taşıyan "Dokuz Umde"de solidarist anlayış belirleyici olmuştur. Partinin isminde halk ibaresi yer almış, Türkiye'de iktisadi çıkarlar üzerine kurulmuş ayrı ayrı sınıfların olmadığı vurgulanmış ve bu nedenle kurulacak fırkanın "sınıf fırkası" olmayacağı, ülkedeki tüm toplumsal katmanları temsil edeceği kaydedilmiştir (Atatürk'ün Tamim Telgraf ve Beyannameleri IV 2006: 516).

Cumhuriyet'in yöneticileri ulusal esaslara bağlı yeni bir toplum kurmak için sosyal hayatın bireyler ve kurumlarıyla birbirini tamamlayan tezatsız bir varlık olması gerektiği fikrini benimsemişlerdir. Türkiye'de halkçılık, sınıf farklılıklarını kabul etmeyen ve sınıf çatışmalarına imkân vermeyen bir sosyal teşekkül amaçlamıştır. Cumhuriyet yöneticileri pozitivist yaklaşımları doğrultusunda sosyal değişimin ve ilerlemenin "düzen ve birlik içinde" olması gerektiği fikrini savunmuşlardır. İşin içine sınıf çatışmalarını ve parti mücadelelerini katmak istememişlerdir. Bu açıdan toplumu farklı fikirlere ve farklı gruplara ayıracak, onları iktidar mücadelesi içine sokacak çok partili hayatı sakıncalı bulmuşlardır. Ulusal birlik ve bütünlük adına tek partili siyasal hayatı zorunluluk olarak sunmuşlardır (Toprak 2020: 285).

Türk ulus inşa süreci, halkçılık prensibiyle uyum içinde gelişen bir süreçtir. Türk halkı "imtiyazsız, sınıfsız ve kaynaşmış bir kitle" olarak kabul edilmiştir. Halkçılık tek parti yönetimi boyunca (1923-1946) temel düstur haline gelmiş, parti yöneticilerinin

demeç ve konuşmalarında kalıp olarak sürekli yinelenmiş, parti programlarından hiç eksik olmamıştır. 1923 tarihli CHP Parti Nizamnamesi'nde halkçılık ilkesi (madde 2) *“hiçbir imtiyaz iddiasında bulunmayan ve umumiyetle kanun nazarında mutlak bir müsavatı kabul eden bütün fertler halktandır. Halkçılar, hiçbir ailenin, hiçbir sınıfın, hiçbir cemaatin, hiçbir ferdin imtiyazını kabul etmeyen fertlerdir”* şeklinde tanımlanmaktadır. 1927 tarihli CHP Parti Programı'nda ise partinin amaçlarından birinin halkçılık ilkesini hâkim kılmak olduğu (madde 4). *“Fırka milli hakimiyet ve idarenin taalluk ettiği bütün suâbat-ı faaliyette halk tarafından ve halk için kaidelerini hâkim kılmağı gaye edinmiştir”* ifadesiyle vurgulanmaktadır. 1931 tarihli CHP Parti Programı'nda ise (madde 1/c) *“kanunlar önünde mutlak bir müsavat kabul eden ve hiçbir ferde, hiçbir aileye, hiçbir sınıfa, hiçbir cemaate imtiyaz tanımayan fertleri halktan ve halkçı kabul ederiz”* ifadesi yer almaktadır. Atatürk 1931 milletvekilliği seçimleri dolayısıyla yayınlandığı Milli Beyanname'de Cumhuriyet'in halkçılık ilkesini şu şekilde tarif etmektedir: *“Türkiye Cumhuriyeti halkını ayrı ayrı sınıflardan mürekkep değil ve fakat ferdi ve içtimai hayat için iş bölümü itibariyle muhtelif mesai erbabına ayrılmış bir camia telakki etmek esas prensiplerimizdendir”* (Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV 2006: 606). 1935 tarihli CHP Parti Programı'nın halkçılıkla ilgili maddesinde (madde 5/c) *“Türkiye Cumhuriyeti halkın ayrı ayrı sınıflardan karışık değil; fakat bireysel ve sosyal hayat için, iş bölümü bakımından, türlü hizmetlere ayrılmış bir sosyete kurmanın”* partinin esas prensibi olduğu belirtilmektedir. Partinin halkçılık prensibi ile amaçladığı gayenin ise *“sınıf kavgaları yerine sosyal düzenlilik ve dayanışmayı sağlamak ve çıkar grupları arasında birbirine karşıt olmayacak şekilde uyum kurmak”* olduğundan bahsedilmektedir (CHP Parti Programı 1935: 6).

Türkiye'de 1920'li yıllarda “sınıf” en çekinilen kavram olmuştur. Cumhuriyet yönetimi sınıfsal farklılıkları yadsıyan bir anlayışa sahip olmuştur. Sınıfsal farklılıklar yok sayılmış ve mesleklerin dayanışması ön plana çıkarılmıştır. Bu açıdan Ziya Gökalp'in “sınıf yok meslek var” cümlesi düstur olarak kullanılmıştır (akt. Toprak 2020: 132). Ziya Gökalp, Durkheim solidarizmine uygun olarak topluma bir bütün olarak bakmıştır. Ona göre toplum (ulus) bireylerin bir toplamı değil, sentezidir. Ulus bireylerin ve mesleklerin/kurumların mekanik birleşmesi sonucu ortaya çıkmış bir yekûn değil, bu unsurların organik bir bütündür. Birey organik bütünün/ulusun bir parçasıdır. Ziya Gökalp, toplumun “iş bölümü” ve “dayanışma” üzerine kurulu bir organizma olduğu savını işlemiştir (Gökalp 1977: 64-65).

Ziya Gökalp'in Türkiye için önerdiği ekonomik model meslek zümrelerinin dayanışmasını esas alan “korporatizm” olmuştur. Erken Cumhuriyet döneminde toplumda yer alan farklı zümreler sınıf olarak değil, iş bölümü esasına göre uzmanlaşmış meslek grupları olarak tarif edilmiştir. Bu anlayışa göre tüm meslek grupları dayanışma içinde olmalıdır. Bu gruplar arasında rekabet değil, ulusal hedefler için iş bölümü (uzlaş) istenmiştir. Ziya Gökalp'e göre iş bölümünün derinleşmesi zorunlu olarak sınıf kutuplaşmasına ve sınıf savaşımına yol açmazdı. Yeter ki kamu vicdanına mesleki ahlak ve korporatif örgütlenme yoluyla ulusal dayanışma ve birlik ruhu yerleşsin. Bu da herkesin kendini halktan sayması ile mümkündür. Herkesin kendini halktan sayması ise tüm imtiyazların ortadan kaldırılıp ulusal dayanışmanın güçlendirilmesini gerektirmekteydi (akt. Parla 1993: 151).

Ziya Gökalp'in kuramında ulus, tüm ahlaki değerlerin kaynağı olduğundan, ahlak da ülke sevgisiyle ve vatana hizmetle özdeştir. Bu anlayışta bireyin yeri yoktur. Gökalp'in toplum tasavvuruna göre bireycilik ve solidarizm iki karşıt kuramdır. İlki çıkarıcılığı ve egoizmi ifade ederken; ikincisi ulusa hizmet ve dayanışmayı ifade etmektedir. Ziya Gökalp'in (1976:13) "Ahlak" adlı şiiri bu anlayışı tam olarak yansıtmaktadır:

Ahlâk yolu pek dardır.
Tetik bas, önü yarıdır.
Sakın "Hakkım var" deme,
Hak yok, vazife vardır!
Hak milletin, şan onun,
Gövde senin, can onun,
Sen öl ki o yaşasın;
Dökülecek kan, onun...
Ben, sen yokuz, biz varız.
Hem Ogan, hem kullarız.
"Biz" demek, "Bir" demektir,
Ben, sen ona taparız.
Ne derece hizmetin
Varsa, odur himmetin;
"Kıymetim var" deme ki
Gerçek ola kıymetin...

1930'lu Yıllar: Ulusal Kimliğin Kültürel Öğelerle İnşası İçin Tarih ve Dil Tezi

1930'lu yıllar, Türkiye'de kültür devriminin gerçekleştiği yıllardır. "Türk Tarih Kurumu" ve "Türk Dil Kurumu"nun teşekkülü ile birlikte, ulus inşa sürecinde yeni bir aşamaya geçilmiştir. 1920'li yıllarda gerçekleştirilen reformlarla kurumsal altyapısını tamamlayan Cumhuriyet yönetimi, 1930'lu yıllarda bu reformları sahiplenecek ve ileriye götürecek "yeni insanı" oluşturma sürecine girmiştir. Yeni insan, dil ve tarih gibi yeni milli bağlılıklar üzerinden tasarlanmıştır. Ulus inşa sürecinde sosyoloji yerini "tarih", "dilbilim", "arkeoloji" ve "antropoloji"ye bırakmıştır. "Türk Tarih Tezi" ve "Güneş Dil Teorisi" ulus inşa sürecinin temelini oluşturmuştur (Durgun 2014: 105).

Türkiye'de 1930'lu yıllarla birlikte milli kimliğin kurgulanmasında kültürel öğelerin önemine varılarak geçmişin görkemli günlerinin özellikleri araştırılmaya başlanmıştır. Milli kimliğin inşasında "dil" ve "tarih" gibi kültürel öğeler ön plana çıkmıştır. Milli kimliğin kurgulanmasında ihtiyaç duyulan mitler, hatıralar, değer ve semboller Orta Asya'dan gelen köklere ve Türk dilinin eskiliğine dayanılarak tedarik edilmeye çalışılmıştır. Halka şanlı tarihini hatırlatma ihtiyacı, "tarih" bilimini ve tarih biliminin

ihtiyaç duyduğu verileri sağlayacak olan “arkeoloji”, “antropoloji” ve “dilbilim” gibi diğer bilim dallarını güçlendirmiştir. (Maksudyan 2007: 53-56).

Türk tarih ve dil tezleri, İslam ve Osmanlı geçmişini atlayarak eski tarih devirleri üzerine yoğunlaşmıştır. Bu husus devletin egemenlik telakkisi ile doğrudan ilişkilidir. Devlet hem Osmanlı-İslam geçmişini unutturmak hem de vatandaşları ile seküler bağlılıklar üzerinden yeni bir aidiyet duygusu geliştirmek istemiştir (Tunçay 2005: 61). Cumhuriyet’in tarih yazımı tarihi durdurup, geçmişin istenmeyen bölümünü atıp, sıfırdan yeni bir toplum ve devlet yaratmaya imkân tanıyan anlayışı ifade etmektedir. Bu amaçla Cumhuriyet yönetimi meşruiyet kaygısıyla koptuğu Osmanlı-İslam geçmişinden daha gerilere giderek kendine yeni bir kimlik aramıştır. Osmanlı-İslam geçmişinden sıyrılma ihtiyacı duyulduğu için Türk kültürünün kökleri bugünkü Türkiye’nin sınırları içinde değil, Türklerin anavatanı olduğu varsayılan Orta Asya’da aranmıştır (Parla 1993: 212).

“Türk Tarih Tezi”, Türklerin büyük ve kadim bir ırk olduğunu, binlerce yıl önce yaşadıkları Orta Asya’da büyük bir medeniyet kurduklarını, bu coğrafya iklimsel değişikliklere uğrayınca yurtlarını terk ederek tüm dünyaya yayıldıklarını; bu yayılma sırasında kurdukları büyük medeniyeti göç yoluyla farklı coğrafyalara taşıdıklarını ileri sürmüştür. Buna göre; tüm coğrafyalarda medeniyetin başlangıcı kabul edilen neolitik uygarlığı kuran brakisefal Türklerdi. Türk ırkı göç ettiği bütün coğrafyalarda medeniyetin yaratıcısıydı. Buna göre; “Hitit”, “Sümer”, “Mısır” ve “Yunan” medeniyetlerinin yaratıcısı da brakisefal Türklerdi ve Anadolu ilk çağlardan itibaren Türk yurduydü (Durgun 2014: 79).

“Türk Tarih Tezi” büyük ölçüde Eugène Pittard’ın “İrklar ve Tarih” adlı eserinden mülhemdir. Atatürk’ün ve çevresindekilerin Eugène Pittard’ın yazılarına ilgi duymasının sebebi, yazarın Türk dünyasını iyi tanması ve antropolojide Avrasyacı tezi savunmasıdır. Pittard yazılarında neolitik uygarlığın Avrupa’ya göçler yoluyla Asya’dan taşındığı tezini işlemiştir. Eugène Pittard’ın tezi, Türk milliyetçileri tarafından Asya’dan Avrupa’ya uygarlığı taşıyan brakisefal insanların Türkler olduğunu kanıtlama yönünde bir teşvik olarak algılanmıştır. “Türk Tarih Tezi” ile Anadolu’dan geçip Avrupa’ya neolitik uygarlığı götürenlerin brakisefal Türkler olduğu iddia edilmiştir. Bunu diyebilmek için de Anadolu üzerinde yapılan antropolojik araştırmalarla Türk insanın kemik yapısının brakisefal olduğu ispat edilmeye çalışılmıştır. Bu açıdan “Türk Tarih Tezi” büyük ölçüde Eugène Pittard’ın görüşleri üzerine kurgulanmıştır. “Türk Tarih Tezi”nin kanıtlanması işi ise; büyük bir devlet desteğiyle Atatürk’ün manevi kızı Afet İnan tarafından Cenevre Üniversitesi’nde Eugène Pittard’ın danışmanlığında hazırlanan “L’Anatolie, le pays de la race Turque” (Anadolu: Türk Irkının Yurdu) başlıklı doktora tezi ile sağlanmıştır. Tez kapsamında Atatürk’ün bizzat direktifiyle, 1937 yılında tüm devlet kurumları seferber edilmiş ve dünyanın en büyük antropolojik anket çalışmalarından birine imza atılarak; Trakya’da ve Anadolu’da 64.000 insanın kafatası-kemik yapısı ölçülmüş ve Anadolu’nun tarihöncesi dönemlerden beri Türklerin mensup olduğu beyaz ırkın Alpin koluyla meskûn olduğu iddia edilmiştir (akt. Copeaux 1998: 34).

Muasır medeniyet seviyesini hedefleyen Cumhuriyet için Türklerin Avrupalılarla akraba, en azından onlar kadar mütekâmil bir millet olduğunu ispatlamak büyük önem

taşımıştır. Tarih biliminden beklenen “arkeolojik” ve “antropolojik” verilerin ışığında bunu ispatlamak olmuştur. Devlet seçkinleri, üniversiteleri ve akademisyenleri bu amaç doğrultusunda, Türklerin efsanevi geçmişleriyle ilgili tezler icat edip Türk ulusal kimliğini Avrupa tarihi içerisinde kökleştiren bir kuram oluşturmak üzere görevlendirmiştir. Devlet seçkinleri Türklerin beyaz ırka ait ve medeniyet yaratan bir millet olduğunu ortaya koymak üzere bilimleri birer meşruiyet aracı olarak kullanmışlardır. Bu yöntem söz konusu dönemde pozitivist bilimlerin popülerliği de göz önünde bulundurulduğunda devlet seçkinlerine oldukça makul görünmüştür. Tarih tezini ispatlamak için ülkenin değişik bölgelerindeki mezarlardan toplanan 64.000 kafatası üzerinde ölçümler yapılmasının ardında yatan esas amaç, Türk milletinin beyaz ırka mensup ve medeniyet yaratan bir millet olduğunu “fizik antropoloji”, “frenoloji” ve “antropometri” gibi şaşmaz ölçüm tekniklerine sahip olan ve saf pozitif bilim kisvesi altında tartışılmazlık iddiası taşıyan yöntemlere başvurarak kanıtlamaktır (Maksudyan 2007: 10-11).

“Türk Tarih Tezi” yaşadığı askeri yenilgiler ve toprak kayıpları sonucu özgüvenini yitirmiş bir topluma yeniden güven kazandırmayı, övünebilecekleri bir tarih anlatımı ile kültürlerinin büyüklüğü ve sürekliliğini kanıtlamayı, Anadolu’daki varlıklarının eskiliğini ve meşruluğunu ve binlerce yıllık devlet kurma yeteneklerini göstermeyi hedeflemiştir (Copeaux 1998: 15). Bu açıdan Cumhuriyet yöneticileri için tarihin eğitici yönü çok önemli olmuştur. Tarihin, iki yüz elli yıldır savaş kaybeden ve bir imparatorluğun parçalanmasına şahit olmuş insanlar için ne anlam taşıdığını iyi kavramışlardır. Bu yüzden “Türk Tarih Tezi” romantik özellikler taşımıştır. Tarih içerisinde belli dönemlere özel bir sempati beslenmiş ulusun övünebileceği ve kendine güveni sağlayabileceği altın bir dönem seçilip, ilgili dönem nostalgik bir hayranlıkla yüceltilmiştir. Türk Tarihi, tarih öncesi dönemlere kadar götürülerek destansı bir anlatım yaratılmıştır. Böylece geçmiş başarılarla övünebilecek ve ulusun kendine güvenini artıracak bir tarih yazımına ulaşılmıştır. Altın dönem romantizminin ulusal kimliği inşa etmek ve ulusal ülküler yaratmak üzere gerekli moral bir gücü yaratacağı düşünülmüştür. Dolayısıyla Türk Tarih yazımı değer yüklüdür ve pedagojik bir niteliğe sahiptir (Ersanlı 1992: 93).

1930’lu yıllarda tarih tezi yurttaşlık eğitiminin de özünü oluşturmuştur. Tarih tezini okullarda işleyebilmek için tarihçilerin ve tarih öğretmenlerinin katıldığı kongreler düzenlenmiştir. Tarih kongrelerinin amacı tarih tezini tanıtmak, tarih tezinin ders kitapları ile bütünleştirilmesini sağlamak ve kuvvetli bir yurttaşlık bilinci oluşturmaktır (Ersanlı 1992: 117). Ardından okullarda okutulmak üzere dört ciltlik “Tarih” serisi 1932 yılında yayınlanmıştır. Daha sonra (1933) bu dört cilt sadeleştirilerek “Orta Mektep İçin Tarih” adlı üç ciltlik seri yayınlanmıştır (Ersanlı 1992: 99). Bu kitaplar bir söylemin/kimlik söyleminin taşıyıcılarıdır. Bu söylemin topluma iletildiği bir mesaj vardır. Tarih kitapları gençlerin tarihsel imgelemi ve değerler evreni üzerinde kalıcı bir etki bırakmakta, yaşamları boyunca onları biçimlendirmektedir. Ders kitapları gençlerin düşüncelerini, duygularını, davranışlarını ve ahlaklarını yönlendiren temel metinlerdir. Okul kitabının içeriği eğiticiidir. Okul yazınının etkisi yavaş ama derinden işler. Çünkü bu yazın okunmakla kalmaz, öğrenilir, benimsenir. Sınıfta öğrenilenler ortak belleğin en sağlam dayanağıdır. Bir kuşağın ortak tabanını oluşturur. Pek sorgulanmayan bir uzlaşma yaratır ve özellikle gerilim ve kriz dönemlerinde ortaya çıkan aynı tip refleks

düşüncelere kaynaklık eder. Bu amaçla, Türk tarih tezi sade bir anlatımla ders kitaplarına aktarılmış ve öğrencilere öğretilmiştir (Copeaux 1998: 2-4).

Dil alanındaki çalışmalar ise tarih tezinin gereği ve sonucu olmuştur. Dil, ulus olmanın ve aynı kültür dairesi içinde yer almanın en önemli göstergesi olarak kabul edilmiştir (Erdal 2020: 93). İlk başta tutulan yol, dili Arapça ve Farsça sözcüklerin istilasından kurtarmak olarak ifade edilmiştir. Dilde sadeleştirme hareketi sırasında Türk Dili'nin Arapça ve Farsça sözcüklerin istilası altında olduğu iddia edilmiş ve dildeki Arapça ve Farsça sözcükler ayıklanmaya başlanmıştır. Türkçe'nin Arapçanın etkisinde kalmasının en önemli nedeninin ibadet dilinin Arapça olması iddiasına dayanılarak, ibadet dilini Türkçeleştirme çalışmalarına başlanmıştır. Ezanın Türkçeleştirilmesi ve Kuran'ın Türkçeye çevrilmesi bu düşüncenin ürünü uygulamalardır (Maksudyan 2007: 68). Sonraları tarih tezinin şekillenmesine paralel olarak icat edilen "Güneş Dil Teorisi" ile dünyadaki bütün dillerin ortak bir kökeninin bulunduğu ve bu dilin de Türkçe olduğu savunulmuştur (Tunçay 2005: 61-62). "Güneş Dil Teorisi", tarih tezini destekler niteliktedir. İlk uygarlığı kuran ve tüm dünyaya göçler yoluyla taşıyan Türkler olduğuna göre, "Güneş Dil Teorisi" ile de ilk uygarlık dilinin Türkçe olduğu iddia edilmiştir. "Güneş-Dil Teorisi" Türk Dili'nin kadimliğini ve başka dillere kaynaklık ettiğini savunmaktadır. Teorinin isminin başındaki güneş ifadesi dilin güneşten çıktığını göstermekle beraber, güneş gibi cihanşümul olarak dünyaya yayılmış olduğunu da ifade etmektedir. (Maksudyan 2007: 70).

Cumhuriyet yönetimi, tarih ve dil tezlerini "Batıcılık" politikasını meşrulaştırmak için de kullanmıştır. Buna göre; Cumhuriyet yöneticileri için "Batılılaşmak"; gerçekte İslam-Osmanlı dönemi ile unutulan ulusal kimliğin yeniden keşfi ve yerli köklere dönüş sürecini ifade ediyordu. 1930'lu yıllarda devlet tarafından düzenlenen tarih kongreleri ile de bu anlayış savunulmuştur. Diğer yandan dil alanında Batıda kullanılan bir alfabenin kabulü, dildeki Arapça ve Farsça sözcüklerin ayıklanması, "Güneş Dil Teorisi" ile Türk Dili'nin Hint Avrupa dil ailesine mensup olduğunun iddia edilmesi bu amaca yöneliktir (Erdal 2020: 100).

Sonuç

Türkiye Cumhuriyeti ulus devlet olarak kurulmuş ve Batı ile özdeşleştirdiği çağdaş uygarlık seviyesine ulaşmayı hedef olarak belirlemiştir. Toplumun çağdaş uygarlık yolunda izleyebileceği tek yol da bilim olarak belirlenmiştir. Türkiye'de erken Cumhuriyet döneminde bilimsel yaklaşım toplumu yeniden inşa edecek pratik ve kuramsal çatıyı oluşturmaya muktedir tek araç olarak kabul edilmekle birlikte; ulus inşa sürecinde bilimlerin son derece yüzeysel ve faydacı şekilde kullanıldığı söylenebilir. Bu süreçte bilimin evrensel ve nesnel niteliğinden bahsetmek imkânsızdır. Cumhuriyetin ulus inşa sürecinin pozitivist, solidarist ve laik karakter taşıdığı söylenebilir. Yeni kurulmuş bir devlet olarak Türkiye Cumhuriyeti ulus inşa sürecinde laiklikle sıkı bağları olan pozitivist düşüncenin etkisinde kalmıştır. Ulusu oluşturacak öğeler/ulusal kimlik kurgulanırken bilimsel bir açıklama getirilmek istenmiştir. Amaç pozitif bilimlerin kesinlik ve yanılmazlık özelliklerinden faydalanılarak, süreci sorgulanamaz/tartışılmaz hale getirmektir. Bir başka deyişle Cumhuriyet yöneticileri bilimselliği, siyasal ve sosyal reformlar sırasında ve ülke sorunlarının çözümünde politikaların tek doğru yol olan bilimin rehberliğinde tayin edildiği fikrini ve bilimsel Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin

izlediği politikalarında bu yüzden sorgulanmaması gerektiğini kabul ettirmek için kullanmış, bu şekilde politikalarını dokunulmazlık zırhı ile kuşatmayı amaçlamıştır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş döneminde "milli irade", "milli egemenlik" ve "kuvvetler birliği" kavramlarına yapılan güçlü vurguya bakıldığında, Cumhuriyet'in devlet ve egemenlik anlayışının büyük ölçüde Jean Jacques Rousseau'nun genel/milli irade kuramından mülhem olduğu söylenebilir. Türkiye'de toplumun kendisini oluşturan bireylerden ayrı ve üstün bir iradesinin olduğu, bu iradenin ona ters düşen bireyleri de kapsadığı ve devletin genel iradenin somutlaştığı örgütlenme olarak toplumu yönettiği kabul edilmiştir. Cumhuriyet yönetimi gerçekleştirdiği reformları meşrulaştırmak üzere daima bu jargona atıf yapmıştır. Her egemenlik eyleminin (reformların) kamunun yararını/iyiliğini esas aldığı savunulmuş ve toplum için tek yanılmaz yolun bu olduğu vurgulanmıştır. Kamu yararının da bireysel tercihlerin toplamı ya da toplumdaki farklı çıkarların uzlaştırılması ile değil, milli iradeyi/genel çıkarı sezebilen seçkinler/yöneticiler tarafından belirlenebileceği savunulmuştur.

Türkiye'de ulus inşa süreci; 1920'li yıllarda kurumsal yapılaşma ve hukukun laikleşmesi süreci ile başlamıştır. Siyasal ve toplumsal alanda kısa sürede köklü reformlar hayata geçirilip yeni bir toplum kurulurken Ziya Gökalp aracılığıyla Türkiye'ye taşınan Durkheim sosyolojisi temel alınmıştır. Emile Durkheim'in organik dayanışmayı/solidarizmi esas alan kuramı, Türkiye'de tepeden inmece reformların yaratacağı tramvaya karşı panzehir olarak görülmüştür. Bu açıdan sınıfsal farklılıklar yok sayılmış ve mesleklerin dayanışması ön plana çıkarılmıştır. Türk ulusu; Emile Durkheim'in "dayanışma", "sınıfsız toplum" ve "kaynaşmış kitle" temaları ile betimlenmiştir.

Cumhuriyet'in ulus inşa sürecinde 1930'lu yıllarla birlikte köklü bir dönüşüme gidilmiştir. Söz konusu süreçte "sosyoloji" yerini "tarih" bilimine bırakmıştır. Cumhuriyet yönetimi, Osmanlı-İslam geçmişini atlayıp eski tarih devirlerine odaklanarak milli kimliği seküler unsurlar üzerinden inşa etmeyi amaçlamıştır. Ulusal kimlik tarihin derinliklerinde aranırken, Eugène Pittard'ın Avrasyacı brakisefal göç tezi işlenip "Türk Tarih Tezi"ne dönüştürülmüştür. Türk "Tarih" ve "Dil" tezlerinin çıkış noktası; o günlerde bilim dünyasının üzerinde uzlaştığı, Orta Asya'nın neolitik yani Cilali taş ve madenler medeniyetinin beşiği olduğu kanaatidir. "Türk Tarih Tezi" ile Anadolu'dan geçip Avrupa'ya neolitik uygarlığı götürenlerin brakisefal Türkler olduğu iddia edilmiştir. Bunu diyebilmek için de Anadolu üzerinde yapılan antropolojik araştırmalarla Türk insanın kemik yapısının brakisefal olduğu ispat edilmeye çalışılmıştır. Türk Tarih Tezi'nin oluşturulmasında "antropoloji", "arkeoloji" ve "dilbilime" büyük önem verilmiştir. Özellikle antropolojinin o dönem pozitif bilimler açısından kesin sonuçları olduğu iddia edilen ölçüm tetkiklerine dayanması tarih tezi bağlamında oldukça işlevsel olmuştur.

KAYNAKLAR

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri II. 1997. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi: Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Atatürk'ün Tamim Telgraf ve Beyannameleri IV. 2006. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayını. Ankara.

C.H.F. Nizamnamesi. 1923. Ankara: T.B.M.M. Matbaası.

C.H.F. Büyük Kongresi Tutanakları. 1927. Ankara: T.B.M.M. Matbaası.

C.H.P. Programı. 1935. Ankara: Ulus Basımevi.

C.H.F. Nizamnamesi ve Programı. (1931). Ankara: T.B.M.M. Matbaası.

Copeaux, Etienne. 1998. *Türk Tarih Tezinden Türk İslam Sentezine*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Çaymaz, Birol. 2019. *Türkiye'de Vatandaşlığın İnşası*. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.

Durgun, Şenol. 2014. *Ulus İnşası ve Milliyetçilik*. Ankara: A Kitap.

Durkheim, Emile. 2020. *Toplumsal İşbölümü*. Çev. Özer Ozankaya. İzmir: Cem Yayınevi.

Erdal, İbrahim. 2020. "Tarihin Kimlik ve Kültür ile İlişkisi Bağlamında Cumhuriyet Dönemi Kurumsal Yapılarda Türk Kimliğinin İnşa Süreci". Ed. Hayati Beşirli ve Zeynep Serap Tekten Aksürmeli". *Kültür ve Kimlik: Disiplinlerarası Yaklaşım*. Ankara: Siyasal Kitabevi, ss. 87-103.

Ersanlı, Büşra. 1992. *İktidar ve Tarih: Türkiye'de Resmi Tarih Tezinin Oluşumu (1929 – 1937)*. İstanbul: Afa Yayınları.

Gökalp, Ziya. 1976. *Yeni Hayat/Doğru Yol*. Haz. Müşgân Cunbur. Ankara: Kültür Bakanlığı Devlet Kitapları.

Gökalp, Ziya. 1977. *Makaleler IV*. Haz. Ferit Ragıp Tuncor. T.C. Kültür Bakanlığı Yayını.

Heper, Metin. 2018. *Türkiye'de Devlet Geleneği*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Maksudyan, Nazan. 2007. *Türklüğü Ölçmek: Bilimkurgusal Antropoloji ve Türk Milliyetçiliğinin Irkçı Çehresi 1925-1939*. İstanbul: Metis Yayınevi.

Mardin, Şerif. 1994. *Jön Türklerin Siyasi Fikirleri 1895-1908*. İstanbul: İletişim Yayınevi.

Ökte, Ertuğrul Zekai. 2000. *Atatürk'ün Yurtiçi Gezileri (1922-1931)*. C. 1. İstanbul: Tarihi Araştırmalar Vakfı Yayını.

Parla, Taha. 1993. *Ziya Gökalp, Kemalizm ve Türkiye'de Korporatizm*. İstanbul: İletişim Yayınevi.

Rousseau, Jean Jacques. 2011. *Toplum Sözleşmesi*. Çev. Vedat Günyol. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Teşkilat-ı Esasiye Kanunu. 1921. Kanun No:85.

Teşkilat-ı Esasiye Kanunu. 1924. Kanun No: 491.

Toprak, Zafer. 2020. *Atatürk: Kurucu Felsefenin Evrimi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Tunçay, Mete. 2005. *Eleştirel Tarih Yazıları*. Ankara: Liberte Yayınevi.